

Kültürleşme ve Etnik Kimliğin Göçmen Ergen Ruh Sağlığına Etkileri

Effects of Acculturation and Ethnic Identity on Migrant Adolescent Mental Health

 Onat Yetim¹

¹Toros Üniversitesi, Mersin

ÖZ

Günümüz dünyasında çocuk ve ergenler başta olmak üzere tüm insanlığı etkileyen temel sorunlardan biri göç olgusudur. Göçe bağlı olarak kültürleşmede hâkim kültürle etnik kimliklerin birbirlerini etkilemesi ele alınmaktadır. Kültürleşme etnik kimlikleri değişime uğratmakta; bu değişim içerisinde yaşanan kültürleşme stresi ergen ruh sağlığına etkide bulunmaktadır. Son yıllarda çoğunluk ve azınlık kültürlerinin tercih ettikleri kültürleşme stratejilerinin ruh sağlığına ve psikolojik iyi olmaya olan etkileri geniş perspektiften değerlendirilmektedir. Bu çalışmada kültürleşme, etnik kimlik, ruh sağlığı ilişkileri kapsamlı olarak incelenmekte; özellikle ergen ruh sağlığına ilişkin literatürde bu yönde elde edilmiş bulgular karşılaştırmalı olarak değerlendirilmekte ve olası sonuçlara yönelik çeşitli önerilerde bulunmaktadır. Ulusal ve uluslararası alanyazında bu konuyla ilgili yayınlanmış bir sistematik derleme çalışmasına rastlanılmamıştır. Erken dönem çalışmalar özellikle ergenlerin hâkim kültürle özdeşim kurabilmesiyle ruh sağlığı arasında pozitif yönde bir ilişki göstermektedir. Ancak günümüzde göçmenin ve hâkim kültürün özellikleri iki boyutlu olarak ele alınmakta ve her iki kültüre de uyumu sürdürmenin ruh sağlığını olumlu yönde etkilediği ortaya çıkmaktadır. Bu çalışmada ayrıca göçmen/mülteci ergenin topluma uyumunda psikiyatrik müdahalelerin etkiliği de tartışılmıştır. Hangi tür kültürleşme süreçlerinin ergenlerin ruh sağlığını olumlu yöne etkilediğini belirlemek için daha fazla çalışmaya gerek duyulmaktadır.

Anahtar sözcükler: Kültürleşme, etnik kimlik, ruh sağlığı, ergen

ABSTRACT

In today's world, the main problem affecting all humanity, especially children and adolescents, is the phenomenon of migration. In acculturation due to migration, the influence of dominant culture and ethnic identities on each other is discussed. Acculturation changes ethnic identities; acculturation stress experienced in this change affects adolescent mental health. In recent years, the effects of acculturation strategies preferred by majority and minority cultures on mental health and psychological well-being have been evaluated from a broad perspective. In this study, the relationships between acculturation, ethnic identity, and mental health are examined comprehensively, the literature on adolescent mental health findings is evaluated comparatively, and various suggestions are made for possible results. No systematic review study on this subject was found in the national and international literature. Early studies, in particular, found a positive relationship between adolescents' ability to identify with the dominant culture and mental health. However, today, the characteristics of the immigrant and the dominant culture are considered two-dimensionally, and it turns out that maintaining adaptation to both cultures positively affects mental health. In addition, the effectiveness of psychiatric interventions leads adoption of the society of immigrant/refugee adolescents is discussed in detail. More studies are needed to determine which acculturation processes positively affect adolescents' mental health.

Keywords: Acculturation, ethnic identity, mental health, adolescent

Giriş

Dünya genelinde ekonomik refah, savaş, terör gibi farklı gerekçelerle yaşanan göçün artması; çocuk ve ergenlerin göç nedeniyle yaşadıkları sorunları, çocuk ve ergen ruh sağlığı literatürü açısından önemli bir problem haline dönüştürmektedir. Psikiyatride göçün çocuk ve ergenler üzerindeki etkilerini analiz eden çalışmalarda özellikle kültürleşme (acculturation) ve ruh sağlığı arasındaki ilişkiyi değerlendiren çalışmalar bulunmaktadır. Göç edilen ülkenin hâkim kültürü ile göçmenlerin kendi azınlık kültürlerinin birbirlerini etkilemesi ve birbirine göre konumlanmaları olarak tanımlayabileceğimiz kültürleşme süreçleri çocuk ve ergenlerde uyum, iyi olma gibi olumlu göstergelerle ilişkili olabileceği gibi; anksiyete bozuklukları, depresyon, madde kullanım bozukluğu,

kendine zarar verme davranışı gibi olumsuz psikiyatrik sonuçlarla da ilişkili olabilmektedir (Koneru ve ark. 2007).

Bu makalenin amacı kültürleşme ve etnik kimlik süreçlerinin ergenlerde ruh sağlığı ile ilişkilerini betimlemektir. Kültürleşme ve psikiyatri literatüründe göçmenler ile egemen kültür etkileşimini irdeleyen başlangıç düzeyindeki çalışmalarda göçmenlerin süreç içinde kendi geleneklerini unuttuğu ve hâkim kültürle özdeşim kurduklarını vurgulayan (Berry ve Annis 1974) yaklaşımlar mevcuttur. Bu yaklaşımlarda göçmen ergenlerin hâkim kültürle bütünleşebilmesinin ruh sağlığı açısından bir ön gereklilik olduğu vurgulanmaktadır.

Son yıllarda literatürde yer alan kültürleşme ve ruh sağlığı arasındaki ilişkiyi irdeleyen çalışmalarda ise etnik kimlik, göçmenlerin duygusal yaşantılarına olumlu yönde katkıda bulunan bir kaynak olarak eklenmiştir. Kişinin kendini ait gördüğü grup, dahil olduğunu ifade ettiği sosyal yapı, onun etnik kimliğini tanımlamaktadır. Etnik kimlik ile bireyin genel iyi oluşu arasında olumlu bir ilişki bulunmaktadır (Wilson ve Leoper 2018).

Kültürleşme ve etnik kimliğin göçmenlerin genel ruh sağlığı ile nasıl ilişkili olduğunu açıklayan literatürde sınırlı sayıda çalışma vardır (Bulut ve Gayman 2016, Kunt ve Phillibent 2018, Dahlan ve ark. 2019). Göçmenlerin nasıl kültürlendikleri ve yeni geldikleri kültüre nasıl uyum sağladıkları konusunda ise oldukça çelişkili bulgular mevcuttur (Cardenas ve de la Sablonniere 2017). Literatürdeki bu sınırlılıklar nedeniyle çalışmamızda göç ve göçün yarattığı etkilerin kültürleşme ve etnik kimlik açısından göçmen ergenlerin ruh sağlığına olan etkilerinin değerlendirilmesi hedeflenmektedir. Türkiye'nin özellikle 2011 yılından itibaren aldığı düzensiz ve yoğun göç Suriyeli, Afgan ergenlerin ruh sağlığı ve bu gruplara yönelik psikiyatrik müdahaleler açısından ayrıca kritik bir önem taşımaktadır.

Kültürleşme Stratejileri ve Kültürleşme Stresi

Kültürleşme genellikle göçmenlerin göç ettikleri topluma ve hâkim kültüre uyum sağlamaları olarak kavramsallaştırılmaktadır (Haugen ve Kunst 2017). Göçmenlerin, hâkim kültüre uyum sağlama sürecinde yaşadıkları olumsuz deneyimler ise kültürleşme stresi olarak tanımlanmaktadır. Kültürleşme aynı zamanda kültürler arası temas sonucu oluşan psikolojik ve kültürel gelişme olarak da tanımlanabilmektedir (Sam ve Berry 2010). Literatürde kültürleşmenin gerçekleşme biçimine bağlı olarak doğrultusallık ve boyutsallık olmak üzere iki yaklaşım belirginlik kazanmaktadır. Doğrultusal yaklaşımda göçmen bireyin kendi kültüründen hâkim kültüre doğru süren bir değişim yaşadığı ileri sürülmekte, boyutsallıkta ise bir kültürden diğerine geçişin değil, her iki kültürün de bağımsız boyutlar olarak ele alınması gerektiği belirtilmektedir (Berry 2004). Boyutsallık yaklaşımı yani her iki kültürün de farklı boyutlar olarak çalışmasını öneren yaklaşım son dönemde ağırlık kazanmıştır.

Birey ya da gruplar hâkim kültürle ilişkilerinde stratejiler geliştirerek kültürleşmeyi gerçekleştirirler. Buna dayalı olarak Berry (1997) kültürleşme stratejilerine yönelik bir model önermiştir. Bu kültürleşme modelinde asimilasyon, bütünleşme, ayrılma ve marjinalleşme olmak üzere dört boyut bulunmaktadır. Asimilasyon bireyin kendi kültüründen çok hâkim kültürle daha fazla zaman geçirmesi; bütünleşme kendi kültürünü koruyarak hakim kültürle etkileşime girmesi; ayrılma hakim kültürü reddederek geldiği kültürü belirgin hale getirmesi; ve marjinalleşme kendi kültürünü korumanın da hakim kültürü benimsemenin de olmamasıdır. Kültürleşme stratejilerine cinsiyet açısından baktığımızda anlamlı bir farklılaşma bulunmaktadır. Örneğin 12-19 yaş arası 440 göçmen ergeni içeren bir çalışmada kızların daha fazla bütünleşme, erkeklerin ise ayrılma ve marjinalleşme stratejilerini benimsedikleri ortaya çıkmıştır (Klein ve ark. 2020).

Berry'nin önerdiği kültürleşme stratejileri ile psikiyatrik belirtiler arasındaki ilişkilerde çelişkili sonuçlar gözlenmektedir. Bu çelişkili sonuçların önemli bir kısmı kültürleşme stratejisi olarak asimilasyon ile daha fazla ilişkilidir. Örneğin ABD'de ergen suçluluğunun yüksek oranda daha fazla İngilizce dilini kullanmaya yönelik asimilasyoncu kültürleşme ile ilişkili olduğu bulunmuştur. 12-16 yaşında Meksika kökenli 214 ergen üzerinde yapılan çalışma (Samaniego ve Gonzales 1999) İngilizce dil kullanımına yönelmenin yanı sıra aile çatışması ve tutarsız disiplinin de ergen suçluluğunda rolünün bulunduğu işaret etmiştir. 338 Hispanik aileyi ve ergeni inceleyen Sullivan ve arkadaşları (2007) kendi kültürel mirasını koruyamama ve yüksek Amerikancılık yöneliminin özellikle ergen saldırganlığı ile ilişkili olduğunu ortaya çıkarmıştır. Özellikle ABD'de doğan göçmenlerde olmak üzere tüm göçmenlerde ABD'de yaşama süresine bağlı olarak ayrılma ve asimilasyon kültürleşme stratejileri arttıkça alkol ve madde bağımlılığının arttığı belirlenmiştir (McQueen ve ark. 2003). Alkol kullanımı, madde bağımlılığı ve riskli cinsel davranışlar hakim kültürün tek yönlü benimsenmesinde sıklıkla gözlenmektedir. Yine egemen kültürde düşük sosyo-ekonomik kesimlerde sıklıkla görülen yeme bozuklukları da göçmen ergenlerde gözlenebilmektedir. 11-19 yaşları arasında 609 Latin ergenin incelendiği bir çalışmada (Ebin ve ark. 2001) sağlıklı davranışların egemen kültürle dengeli kültürlenene ve kendi kültürünü

koruyan ergenlerde gözleendiğini buna karşın riskli cinsel davranışların egemen kültürle fazla kültürlenmiş ergenlerde gözleendiğini bulmuşlardır. 309 Meksika kökenli ergen kızın incelendiği bir çalışmada (Bettendorf ve Fisher 2009) yeme bozukluklarının egemen kültürü benimsemeyle anlamlı ilişkisinin bulunduğu; Meksika kültüründe yaygın gözlenen "ailecilik" değerini benimsemenin yeme bozukluklarında tampon işlevi gördüğü belirlenmiştir. Sonuçta alanyazınında yer alan çalışmalarda kendi kültürünü koruyarak kültürlenmiş ergenlerde olumlu sonuçların olduğu belirtilmektedir. Ruh sağlığı merkezinde tedavisi süren 6-17 yaşları arasında 1715 Meksikalı Amerikalı gencin incelendiği bir çalışmada (McDonald ve ark. 2005) kendi kültürünü koruyanlarda daha az düşük benlik saygısı ve içselleştirme problemi görülmüştür. İki kültürlülüğün ergenleri koruyucu etkisi olduğu bulunmuştur. İki kültüre de hâkim olan gençlerde yüksek benlik saygısı, yüksek akademik yetkinlik, düşük içselleştirme sorunları belirlenmiştir (Coalsworth ve ark. 2000; Smokowski ve Bacallao 2007). Bu bulgular iki kültürlülüğün ergenlere çeşitli bağlamlarda başarılı olma şansını vererek her iki kültürün kaynaklarına erişme yeteneğini sağladığını ortaya çıkarmıştır (Oppedal 2006).

Bu bilgilere karşın bazı ABD'de Latin, Hispanik topluluklar üzerinde yapılan kültürleşme ve ruh sağlığı ilişkisi çalışmalarında anlamlı ancak zayıf bir ilişki elde edilmiştir (Gassman-Pines ve Skinner 2018). Kültürleşme ve ruh sağlığı arasındaki zayıf ilişki sosyo-ekonomik düzey gibi aracı değişkenlerin etkisinin ele alınmasıyla (Perez ve ark. 2018) orta düzeye yükselmektedir. Bu çalışmalarda kültürleşme derecelerinin belirlenmediği göze çarpmaktadır. Örneğin kendi kültürünü koruyarak kültürleşme olumlu bir değerken, sadece kendi kültürüne yönelme ve hâkim kültürü reddetme olumsuz sonuçlar yaratabilmektedir. Yine iki kültürlülükte sadece hâkim değerlerin varlığını gözeteip, etnik kültürün değerlerini göz önüne almama veya yüzeysel inceleme, yanlış ve çelişkili bulguların çıkmasına neden olabilmektedir.

Günümüzde kültürleşme göçmenin kendi kültürü ve hâkim kültür olmak üzere iki boyutlu ele alınmakta; hâkim kültür ve göçmenin kendi kültürüne dair değişimler birbirinden bağımsız olarak değerlendirilmektedir (Hjellset ve Ihlebaek 2019). Bireyin getirdiği kültürde önem atfettiği ve vazgeçmediği pratikler ile gelinen kültürde önem verdiği özellikler birbirinden ayrı olarak değerlendirilmelidir. Göçmenler geldikleri ülkede öncelikle kültür şokuna maruz kalarak kültürleşme stresine bağlı konfüzyon, inkâr ve öfke duygularını yaşamaktadır (Wang ve Srek 2018). Başlangıç düzeyindeki çalışmalarda göçmenlerin göç sürecine bağlı olarak kültürel açıdan geçirdikleri değişim düzeyi incelenirken (Bornstein ve Cote 2010), günümüzdeki eğilimde etno-kültürel toplumun hâkim kültürle birbirlerini etkileme süreci ile iki yönlü ilişkiler değerlendirilmektedir (Ryabichenko ve Lebedeva 2017). Ayrıca çeşitli etnik grupların birbiriyle ve egemen kültürle teması sonrası yaşanan değişimin incelenmesi de önem taşımaktadır (Finsen ve Kotsadam 2017). Kültürel temas, çoğunluk ve göçmen gruplarının birbirlerini tanımalarına ve kabullenmesine yol açan sürecin temelinde yer almaktadır. Sonuçta karşılıklı tanıma yönünde ilerleyen kültürleşmenin göçmenlerin ruh sağlığı ve iyi olma haline etkide bulunması beklenilmektedir.

Ne tür bir kültürleşmenin olumlu ruh sağlığına yol açtığı ve bunun da bireyin gelişimini desteklediği konusunda alanyazınında daha fazla çalışmaya gerek duyulmaktadır. Ayrıca günümüzde kültürleşmeye yeni öğeler eklenmiştir. Bunlar kültürleşme kişilik özellikleri ilişkisi ve kültürleşmenin bireyin ruh sağlığı açısından önemidir. Çeşitli kişilik özelliklerinin örneğin yeniliğe açıklığı, dışa dönüklüğün kültürleşmeyi desteklemesi; buna karşın içe dönüklük ve nevrozizmin kültürleşmeye direnç oluşturması söz konusu olabilir. Az sayıda boylamsal çalışma kültürler arası yaşam deneyiminin kişilikte değişime yol açma potansiyelinin bulunduğunu ortaya çıkarmıştır (Heine ve ark. 1999). Kauffmann (1983) yurt dışında bir yarıyımlı geçiren 126 üniversite öğrencisi genç ile ülkesinde kalan 19 akranını incelemiştir. Bu çalışmada yurt dışında yaşayan gençlerin ülkede kalanlara göre daha içe dönük hale geldiği belirlenmiştir. İki grup arasında içe dönüklük bakımında fark bir yıl süre ile kalıcıdır. Yine deneyime açıklık kültürel uyumu kolaylaştıran bir kişilik özelliğidir (Mendenhall ve Oddou 1985). Deneysel bir çalışmada kültürel empati ve açık fikirliliğin kültürler arası durumlara olumlu yaklaşıma neden olduğu bulunmuştur (Van der Zee ve ark. 2004). Bir kişilik özelliği olarak esneklik göçmenlerin iş doyumunu öngörmektedir (Van Oudenhoven ve ark. 2003). Yüksek temkinlilik ve düşük nevrozizm, göçmenlerin yabancı kültürde ayakta kalmasını sağlamaktadır (Ryder ve ark. 2000). Schmitz (1994) büyük beşli kişilik özellikleri ile kültürleşme süreçlerini bütünleştirmiştir. Bu çalışma farklı kültürleşme stratejileri ile farklı kişilik özelliklerinin ilişkili olduğunu göstermiştir. Böylece bütünleşme nevrozizm, saldırganlık, dürtüsellik, anksiyete ve alana bağlılıkla olumsuz ilişkili; dışa dönüklük, duygusal kararlılık, sosyallik, uyumluluk, duyarlılık arama ve açık fikirlilikle olumlu ilişkilidir. Ward ve arkadaşları (2004) büyük beşli kişilik özellikleri ile kültürler arası psikolojik uyumun ilişkili olduğunu belirlemiştir. Psikolojik uyum dışa dönüklük, uyumluluk, temkinlilik ve daha az nevrozizm ile ilişkili bulunmuştur. Ones ve Viswesvaran (1999) göçmenlerin etkinliğini ön gören en güçlü kişilik özelliğinin temkinlilik olduğunu bulmuşlardır. Caliguiri (2000) uyumluluk, duygusal kararlılık ve dışa dönüklüğün göçmenin evine dönme isteği ile olumsuz ilişkili olduğunu belirlemişlerdir. Bu sonuçlar kişilik özelliklerinin kültürleşme yaşantıları üzerinde etkisinin bulunduğunu göstermektedir.

Bir kültüre uyum sağlama, bir kültürle bütünleşme veya kendi kültürünü korumanın kişisel anlamı bireyler açısından farklılık gösterebilir. Ergenler için belirli yaşam alanlarında ve mekânlarda farklı kültürel stratejiler öne çıkabilir. Evde, okulda, akrân ilişkilerinde, boş zamanlarında hangi kültürleşme stratejilerinin öne çıktığı günlük, haftalık, aylık ölçümlerle belirlenebilir. Bu alanlardaki kültürleşmenin birey için değeri ölçülebilir. Ergenler için aile yaşamında bir kültürün değeri, okulda başka bir kültürün değeri öne çıkabilir. Sonuçta bireysel etmenler dikkate alınmadan yapılan genel ölçümler hatalı sonuçlar verebilmektedir.

Mendoza ve Martinez (1981) asimilasyon ve bütünleşme stratejilerinin ruh sağlığı değişkenliğinin sadece %4'ünü, yaşam doyumunun ise %3'ünü açıkladığını hesaplamıştır. Bu çalışma ilginç olsa da inandırıcı görünmemektedir. Benzer olarak Kapke ve arkadaşları (2017) kültürleşme stratejilerinin genel benlik saygısı değişkenliğinin %14'ünü açıkladığını bulmuştur. Her iki araştırma sonuçlarına göre varyansın %80'inden fazla açıklanamamıştır.

Sonuç olarak kültürleşme ile ruh sağlığı arasındaki ilişki beklendiği gibi açık ve net değildir. Bu sonuçlar nasıl açıklanabilir? Bir yandan dünya genelinde göç ve göçe bağlı sonuçlar artan oranda sürmektedir. Buna bağlı olarak gelişmiş Batı kültürleri göçmenlere karşı tepkisel ve muhafazakâr tutumlar geliştirmeyi sürdürmektedir. Öte yandan göçmen uyum sorunları çeşitli olumsuz kolektif eylemlerle ivmesini yükseltmektedir. Böyle bir ortamda elde edilen bu sonuçlar, yapılan araştırmaların yöntem ve ölçme tekniklerine ilişkin olası sorunları düşündürmektedir. Özgün bir bağlam içerisinde belirli bir kimliğin kültürleşmesi ile ruh sağlığı göstergeleri ilişkilendirilirse, durum büyük olasılıkla farklı bir görünüm sunabilir. Yine genel öz-bildirime dayalı ölçümler yerine kişiye özgü ve kişi için anlamlı (idiografik) ölçümler alındığında sonuçlar farklılık gösterebilir. Ayrıca bireylerin önem atfettiği kültür alanlarındaki tercihlere dayalı ölçümler anlamlı olabilir.

Kültürleşmenin Bir Boyutu Olarak Etnik Kimlik

Kimlik, düzenli dönüşümlerin yaşandığı gelişimsel bir süreç olarak tanımlanmaktadır (Douglass ve Umana-Taylor 2016). Etnik kimlik ise bireylerin belirli bir gruba etnik özdeşimi ile sonuçlanan, aynı zamanda gruba duygusal bağlanmaya neden olan "farkındalık, öz-etiketleme, tutum, davranış" gibi birçok unsuru içeren çok faktörlü bir yapı olarak öne çıkmaktadır (Verkuyten 2018). Gelişimsel araştırmaların çoğuna göre etnik kimlik 5 öğeden oluşmaktadır. Bunlar 1) belirli bir etnik grubun üyesi olarak benlik özdeşimi, 2) gruba bağlılık ve bağlanma, 3) gruba yönelik tutumlar, 4) paylaşılan yaklaşımlar ve inançlar, 5) özgün etnik gelenekler ve pratiklerdir (Rotherham ve Phinney 1987). Branch (1994) bu öğelere ek olarak etnik kimliğin işlev gördüğü iki düzeyi eklemiştir: Bireysel ve grup düzeyi. Etnik kimlik bireyin yaşantıları sonucu ortaya çıkan bir gelişme olabilir. Bu, bireyin kendisinin keşfettiği, benliğine saygı duymasını sağlayan grupsal aidiyettir. Etnik kimlik grup düzeyinde de tanımlanabilmektedir. Bir etnik grup içerisinde birlik duygusunun yaşanması ile grup merkezli bir aidiyet gelişebilir. Ancak mevcut tanımlar etnik kimliğin gelişimini ve biçimlenmesini açıklamada yetersiz kalmaktadır (Branch 1994).

Etnik kimlik araştırmaları iki temel kavramsal yaklaşım etrafında belirginlik kazanmaktadır: Sosyal kimlik kuramı (Tajfel ve Turner 1979) ve gelişimsel kuram (Erikson 1968). Sosyal kimlik kuramına göre insanlar kendilerini bir grup içerisinde, bir grup üyesi olarak kategorize etmeye ve gruba yönelik olarak kayırma yapmaya eğilimlidir (Tajfel 1981). Grubun ortaya çıkardığı kimlik, bireyin benliğinin bir parçası haline gelir ve birey kimliği olumlu değerlendirdiğinde benlik saygısının artmasını sağlar (Tajfel ve Turner 1979). Bu anlamda etnik kimlik azınlık gruplarına özgü grup kimliğidir. Zıt olarak bir diğer yaklaşım olan gelişimsel kuram insan gelişiminin içsel ve dışsal etmenlerden etkilendiğini savunmaktadır. Erikson'a göre bireyin kimliği diğer insanlarla etkileşimlerine bağlıdır. Yani insan kimliği diğerleri tarafından tanınmalı, onaylanmalıdır. Kimlik birey tarafından keşfedilse de tanınmaya gereksinim duyar. Erikson bireyin gelişiminin çevresel etmenlerden etkilendiğini belirtir. Gelişimsel kuramda Erikson'dan sonra alternatif modeller geliştirilmiştir. Bu modeller farklı olmasına karşın genellikle etnik kimliğin yaşla birlikte geliştiği, ilerleyici bir süreç olduğu, geç ergenlik dönemindekilerin ön ergenlik dönemindekilere göre daha güçlü etnik kimliğe sahip olduğu konusunda birleşmektedir (Marcia 1980, Phinney 1989).

Phinney (1989) kişinin kendi etnisitesine ilişkin olarak üç aşamalı etnik kimlik modeli önermiştir. İlk aşama sorgulanmayan etnik kimliktir. Birey kendi kimliğini verili olarak kabul eder, onu sorun olarak görmez. Etnik kimliği ile karşı karşıya gelmez. Bu anlamda etnik kimliğin diğerlerinin kimliğini tanımasıyla bir ilgisi yoktur. İkinci aşama bireyin kendi öğrenmeleri ile etnik kimliğine ilişkin farkındalık geliştirmesidir. Burada var olan kimliğine yeni öğeler ekler. Kimliğinden haberdarlığı ve kimlik ile ilgili alanını savunması artar. Üçüncü aşama diğer etnik kimliklere göre kendi etnik kimliğinin değerini öğrenmesidir (Phinney 1989). Bu çerçevede Phinney (1992) benlik özdeşimi ve ait olma; etnik davranışlar, pratikler ve etnik kimlik başarısı olmak üzere etnik kimlikle ilgili dört etmenli bir yapı önermiştir. Bunlardan ilk öge olan benlik özdeşimi kişinin kendisini bir yere, bir gruba

atfederken kullandığı etikettir. İkinci öge olan bağlılık ve ait olma, kişinin grubun parçası olmaktan duyduğu gurura göndermede bulunur. Üçüncü öge olan davranışlar ve pratikler, dil, din, kültürel pratikler gibi etnik grubun özellikleridir. Son öge etnik kimlik başarısı bireyin kendi etnik kimliğini başarılı ve istikrarlı bir şekilde sürdürmesidir. Phinney etnik kimlik gelişiminde ikinci öge ve dördüncü öge olan aşamaların gerçekleşmesinin kritik olduğunu belirtmiştir (Phinney 1992).

Etnik kimliğin derinliği, yaygınlığı ve bilişsel değerlendirilmesi, günümüzde ele alınan boyutlar arasındadır (Crocetti ve ark. 2008). İnançları, beklentileri ve tercihleri kapsayacak şekilde etnik kimliğin çoklu biçimlerinin bulunduğu savunulmaktadır. Etnik kimlik gelişiminde en fazla kullanılan ölçekler Çok Gruplu Etnik Kimlik Ölçeği (MEIM, Phinney 1992) ve Etnik Kimlik Ölçeği (EIS, Umana-Taylor 2004) dir. MEIM ölçeği 12 maddelidir ve EIS ölçeği 5 maddelidir. Her iki ölçek de farklı değişkenleri inceler. MEIM ölçeğinde kişinin etnik kimliği hakkında düşünceleri ve konuşmaları gibi daha soyut konular ölçülür. EIS ölçeği katılımcıların kendi etnisiteleri ile ilgili olduklarını düşündükleri eylemleri ve beklentileri kapsar. Kültürel gelenekler içerisinde yer alan sosyal etkinliklere katılım, bu eylem ve beklentileri örnekendirir.

Kültürleşme çalışmalarında olduğu gibi çoğu etnik kimlik çalışması da Asyalılar ve Hispanikler üzerinde yürütülmüştür (Wong-Rieger ve Quintana 1987). Yine literatürde İsrail ve Ortadoğu kimliği üzerine çalışmalar da mevcuttur (Horenczyk ve Ben-Shalom 2006, Amin 2014). İlk çalışmalar kolektivist kültürel eğilimleri nedeniyle uluslararası öğrenci olarak ABD'de bulunan Çinli ergenlerin etnik bağlarının güçlü olduğunu göstermiştir (Triandis 1989). ABD'de öğrenim gören 135 Çinli öğrenci genç üzerinde yapılan çalışmada, Çinli üniversite öğrencileri Amerikan kültürü ile kültürlenmiş olmasına rağmen, kendi getirdikleri kültürle olan güçlü bağlantılarını korumayı istemektedir (Ye 2006). Latin ergenlerin benlik saygısı ile etnik kimlik ilişkisini araştıran bir çalışmada Latin üniversite öğrencilerinde kolektif benlik saygısı ve genel kimlik iyiliğinin etnik kimlik ile ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Umana-Taylor ve ark. 2002). 336 Asyalı Amerikan üniversite öğrencisinde yapılan bir çalışmada bireysel benlik saygısının ve duygusal başa çıkma stratejilerinin iyi temellendirilmiş etnik kimlikle olumlu ilişkili olduğu belirlenmiştir (Liang ve ark. 2007). Çete üyeliği nedeniyle okul müdahale programına alınan 10-14 yaşları arasında 55 ergenin incelendiği çalışmada, Hispanik ergenler arasında benlik saygısı, etkili başa çıkma stratejileri ve etnik kimlik arasında olumlu ilişkiler bulunduğu ortaya çıkmış ve ayrımcılık ve önyargı ile başa çıkma etnik kimliğin güçlü olmasının etkili olduğu belirlenmiştir (Reder 2014). Böylece etnik kimliğin kültürleşme ve ruh sağlığı alanlarına olan etkilerinin ortaya çıkarılmasının kritik önem taşıdığı görülmektedir.

Etnik Kimlik ve Kültürleşme

Kültürleşme göçmenlerin kendi kimliklerini sorgulamalarına neden olarak etnik kimlik üzerinde davranış, değer ve inanç açısından değişimi etkilemektedir. (Arandia ve ark. 2018). Phinney ve arkadaşları (2001) ilk kez etnik kimliği kültürleşmenin bir parçası olarak tanımlamışlardır. Bu tanımda daha çok bir kültür içerisinde ait olma hissine yoğunlaşmıştır. Farklı etnik kimlikler hâkim kültüre uyum sağlamada avantajlı veya dezavantajlı konumda olabilirler. Örneğin ABD'deki Avrupa kökenli göçmenlerin diğer kıtalardan gelen göçmenlere göre etnik kimlik- kültürleşme ilişkisi pozitif korelasyon göstermektedir (Hsiao ve Wittig 2008).

İlk çalışmalar göçmenlerin hâkim kültürün etkisiyle kendi etnik kültürel geleneklerini unuttuklarını göstermiştir (Berry ve Annis 1974, Szapocznik ve ark. 1980). Son dönemde yapılan çalışmalarda ise bir kültürün benimsenmesi ve diğerinin unutulmasının iki ayrı pratik olduğu ifade edilmektedir. Diğer bir ifadeyle bir kişinin hâkim kültürü benimsemesinin kendi orijinal kültürünü korumaması anlamına gelmediği ifade edilmektedir (Compton ve ark. 2018). Birey göç ettiği yerdeki hâkim kültürü benimseyerek de kendi kültürünü sürdürebilmektedir.

Farklı koşullarda farklı popülasyonlarda etnik kimlik ve kültürleşme farklı etkileşimlere sahiptir. Göçmen kültürleşmesine yönelik uygulanan kamu politikaları etnik kimlik ve kültürleşme yönelimini etkilemektedir. 6 Avrupa ülkesinde yaşayan 13-18 yaşları arasında 736 Türk ergen göçmen üzerinde yapılan bir çalışmada (Vedder ve ark. 2007) etnik kültür hâkim kültür etkileşimini destekleyen kamu politikalarının göçmen ergenlerin iyi oluşları üzerinde anlamlı pozitif etki gösterdiği bulunmuştur. Özellikle ayrımcılık karşıtı ve gruplar arası teması destekleyen politikaların sosyal uyum üzerinde olumlu etkisi belirgindir. Dolayısıyla ergenler bir etnik kültüre aitken, kültürel büyümenin alternatif kimlikler sunması yoluyla karmaşık etnik kimlik formasyonuna sahip olabilmektedir. Böylece etnik kimliğin yeni kimliklerle çeşitlenebileceği, bunu sağlamada uygulanan kamu politikalarının etkili olduğu açığa çıkmıştır. Çoğunluk ve azınlık kimlikleri yerine ara kesişimsel kimlikler üretilebilir. Bu durum kutuplaşma yerine bütünleşmeyi besleyebilir.

146 Meksika kökenli Amerikalı üniversite öğrencisi üzerinde yapılan bir çalışmada, etnik kimliğe ilişkin olumlu değerlendirmelerin kültürleşme stresi ile depresyon ilişkisinde düzenleyici olduğu ortaya çıkmıştır (Iturbide ve ark. 2009). Kültürleşme stresinin nasıl olup da iki kültürü bütünleştirdiği ve bütünleşmenin de ruh sağlığını olumlu yönde etkilediği konusunda araştırmalar hala sınırlı açıklama sunmaktadır. Ancak bulgular birden fazla kültüre uyum sağlamanın olumlu sonuçlarının olduğunu göstermektedir. Korol'a (2017) göre çok kültürlü bireyler kültürlere duyarlıdır, açık fikirlidir, duygusal olarak daha kararlıdır, sosyal durumlarda daha aktiftir ve daha esneklerdir.

Danışanın etnisitesi ile danışan-hekim/danışman eşleşmesinin tedavi üzerinde etkisinin incelendiği bir çalışmada toplum ruh sağlığı merkezine devam eden 1946 çocuk ve ergen incelenmiştir (Gamst ve ark. 2004). Bu çalışmada etnik olarak eşleşmiş danışan-hekim ilişkisindeki Afrikalı Amerikalı danışanların, eşleşmeyen diğer danışanlara göre daha kısa sürede tedavi olduğu ve psikiyatrik servise daha az oranda başvurduğu ortaya çıkmıştır. Bu bulgular etnik kimlik eşleşmesinin ruh sağlığı üzerinde önemli bir etmen olduğunu göstermiştir.

Hem kültürleşme hem etnik kimlik psikolojik iyi oluşu öngörmektedir, ancak bulgular tutarlı değildir. İlk çalışmalar göçmenlerin kültürleşme düzeylerinin (egemen dili kullanma, hâkim kültürel değerleri benimseme) ruh sağlığına katkıda bulunduğunu (Nagat, 1994), psikolojik uyumu sağladığını (Mehta 1998, Nguyen ve ark. 1999) bulmuşlardır. Bu bulgulardan farklı olarak çeşitli etnik grup üyelerinin göreceli olarak düşük kültürleşme düzeyine sahip olduğu; ancak bu grupların benlik saygılarının yüksek olduğu belirlenmiştir (Yu ve Berryman 1996). 13-21 yaşları arasında yakın zamanda ABD'ye göç etmiş 117 Çinli ergenin benlik saygısı, kültürleşme ve boş zaman etkinliklerine katılımının incelendiği bu çalışmada hem benlik saygısının hem de kültürleşmenin boş zaman etkinliklerine katılım üzerinde anlamlı pozitif etkisinin bulunduğu ancak kültürleşme ile benlik saygısı arasında anlamlı ilişki bulunmadığı ortaya çıkmıştır. Kimlik çatışması ve gruplar arası mesafe koyma ise ruh sağlığını olumsuz yönde etkilemektedir. Kimlik çatışması ve gruplar arası mesafe depresyon gibi sorunları yaratmakta ve böylece ruh sağlığını olumsuz yönde etkilemektedir (Bove ve Gökmen 2017).

Avrupa'daki Türk göçmenler üzerine gerçekleştirilen meta-analiz çalışmasında Türk ergen göçmenlerin bütünleşmeyi hem kendi kültürünü sürdürürken hâkim kültürle temas deneyimleme bakımından benimsediklerini; hem de bu çift kültürlü yönelimi asimilasyona tercih ettiklerini göstermiştir (Güngör 2014). 12-15 yaşları arasında Avusturya'da yaşayan göçmen ergenler üzerinde yapılan bir çalışmada ise (Kıylioğlu ve Wimmer 2015) Türk göçmen ergenlerin okul gibi kamusal alanlarda bütünleşme stratejisini tercih ederken, farklı alanlarda farklı kültürleşme stratejilerini tercih ettikleri bulunmuştur. Son yıllarda Almanya'da yaşayan Türk ergenlerde iki kültüre özdeşimin yaşanan ve algılanan etnik ayrımcılık nedeni ile özellikle ön ergenlikte güçleştiği vurgulanmıştır (Juggert ve ark. 2020). Sonuçta hâkim kültürün etnik ayrımcılığına maruz kalma, ergenlerin iki kültürlü bütünleşme stratejisine yönelmesini güçleştirmektedir.

Kültürleşme ve Ruh Sağlığı

İnsan davranışı ve gelişiminin temeli temas ile şekillenir. Her farklı kültürle temas kültürel ve psikolojik değişme ile sonuçlanır. 9-14 yaşları arasında 5440 Avusturalyalı ergen üzerinde yapılan çalışmada gençlerin iyi oluşunun tüm grupları kapsayan evrenselci politikalarla arttırılabileceği ve bütünleşmiş toplulukların ruh sağlığı açısından iyi olduğu vurgulanmıştır (Redmond ve ark. 2018). Olumlu kültürleşme, ruhsal, fiziksel sağlık ve yüksek benlik saygısı ile tanımlanmaktadır.

6-14 yaşları arası 5423 ergenle yapılan bir çalışmada intihar düşüncesi ve depresyon Meksikalı Amerikalı ergenlerde Anglo Amerikalılara göre daha fazla görülmüştür (Roberts ve Chen 1995). İngilizceye hâkim olan Meksikalı ergenlerde intihar düşüncesi ve depresyon daha az görülmüştür. Bu sonuçlar intihar düşüncesinde kültürleşmenin rolü olduğunu göstermiştir.

Göçmenin hâkim kültürle bütünleşmemesinin oldukça sıkıntılı bir süreç olduğu, bütünleşmenin ise çocuk-ebeveyn ilişkileri açısından olumlu sonuçlar yarattığı belirtilmektedir (Gassman-Pines ve Skinner 2018). İlk örneklem grubunu 9-12 yaş aralığında 46 Meksika göçmeni çocuk ve 38 baba, 46 anne ile ikinci örneklem grubunu ise 2-6 yaş aralığında 185 Meksika göçmeni çocuk 185 anne ve 155 babanın oluşturduğu bu araştırmada her iki örneklemde de hem kendi kültürüne hem de Amerikan kültürüne bağlılık gösteren babaların çocuklarıyla etkileşimlerinde daha az kaçınma (aversive) ve çekilme (withdrawal) davranışları gösterdikleri ve daha fazla yakın etkileşime girdikleri bulunmuştur. Bu babaların eşlerinin (annelerin) de çocukları ile daha az kaçınma ve çekilme davranışı gösterdiği, daha çok yakın etkileşim içerisinde olduğu belirlenmiştir. Hâkim kültürle bütünleşmede öncelikli ebeveyn olarak babanın rolü öne çıkmakta, babanın hakim kültürle bütünleşmesi eşine (anne) ve çocuklarıyla etkileşimine olumlu yansımaktadır.

Fossion ve arkadaşları (2002) 272 psikiyatri acil servisine başvuran Faslı göçmenler üzerinde yaptıkları çalışmalarında, Brüksel'deki Faslı ikinci kuşak göçmenlerin birinci kuşağa ve Belçikalılara göre yüksek şizofreni riski taşıdığı iddia etmişlerdir. Bu çalışmada 18 yaş ve üzeri Faslı genç göçmenlerin daha fazla aile yanında kaldığı, daha çok işsizlik yaşadıkları da bulunmuştur. Carta ve arkadaşları (2005) Avrupa genelinde yaptıkları bir çalışmada göçmenlerde psikotik bozukluğun hâkim kültürden bireylere göre daha fazla olduğunu ortaya çıkarmışlardır. Bu çalışmada şizofreninin İngiltere'de yaşayan Hintli, İrlandalı, Pakistanlı, Polonyalı ve Karayipli ikinci kuşak göçmenlerde birinci kuşaklara ve İngilizlere göre daha fazla görülme riski bulunduğu öne sürülmüştür. Yine kaygı bozuklukları, bulimia nevroza, madde bağımlılığı gibi ruhsal sorunlar birinci kuşağa göre ikinci kuşak göçmenlerde daha fazla rapor edilmiştir (Carta ve ark. 2002). Bu sonuçlar ikinci kuşak göçmenlerin daha fazla kültürleşme stresi altında kaldığını göstermektedir. Birinci kuşağın göçle bağlantılı olarak yaşadığı travmatik yaşantıların etkileri nesiller arası aktarımla ikinci kuşak göçmenlerde belirginleşmektedir.

Kültürleşme stresi yaşayan bireylerin hâkim olan dili konuşma, farklı kültürden insanlarla ve farklı politik, ekonomik sistemde yaşama gibi göçmenlerin ruh sağlığında olumsuz etkiler yaratabilecek deneyimler yaşadıkları ve kişinin kendi denetim alanı üzerinde kültürleşme stresi yaşaması durumunda kişinin iyi oluşunun tehdit altında olacağı; bunun da depresyon, anksiyete ve somatizasyona yol açabileceği öngörülmektedir (Organista 2009). Bu tür kültürleşme stresi özellikle birinci ve ikinci kuşak göçmenlerde sıklıkla gözlenmektedir. Meksikalı göçmen ergenler üzerinde yapılan bir çalışmada bu stresin üçüncü ve sonraki kuşaklara da yansıtılabileceği dile getirilmektedir (Schwartz ve ark. 2007). Bu baskılar yeni kültüre uyum sağlamanın yanı sıra kişinin kendi kültürüne karşı kayıtsız kalmasına neden olabilir. 188 iki kültürlü Latin üniversite öğrencisi ile yapılan bir çalışmada (Castillo ve ark. 2008) düşük aile geliri, algılanan aile çatışması ve grup içi marjinalleşmenin yüksek oranda kültürleşme stresi ile ilişkili olduğu ortaya çıkmıştır. Bu çalışmada tüm değişkenler kontrol edildiğinde grup içi marjinalleşme kültürleşme stresi değişkenliğinin önemli bir kısmını açıklamıştır. Sonuçta her iki kültüre kayıtsızlık ve inkâr, marjinalleşmeyi, suçla ilişkilenmeyi getirebilir. Bu sonuçlar batı toplumlarında gettolarda yaşayan marjinal gruplarda sıklıkla gözlenmektedir (Cebotari ve Vink 2013).

Kültürleşme stresi ile başa çıkmada yetersiz desteklenen ya da desteklenmeyen bireylerin psikolojik olarak olumsuz davranış eğilimleri içerisinde olmaları oldukça doğaldır. Örneğin Vega ve Gil (1998) kültürleşme stresini yoğun olarak hissedenlerin intihar eğilimlerinin yüksek olduğunu bulmuşlardır. Yazarlar ergenler arasında ilaç kullanımının normatif olduğunu ileri sürmüşlerdir. Yaptıkları boylamsal çalışmada Hispanik Amerikan ergenlerde hâkim kültür yönünde kültürleşme arttıkça ergenlerin ilaç kullanımı da artmaktadır. Kokain kullanımı özellikle Afrikalı Amerikalı genç ergenlerde ve ilk yetişkinlerde artmaktadır. 26 erkek, 28 kız Meksika kökenli göçmen ergen üzerinde yapılan bir çalışmada kültürleşme stresinin bireyin kendine zarar verme davranışları ile ilişkili olduğu öne sürülmüştür (Hovey 1998). Ayrıca benlik saygısı yüksek olan göçmen bireyler kültürleşme stresinin neden olabileceği antisosyal davranışlar, düşmanlık ve saldırganlık gibi olumsuz eylemleri daha az göstermektedir (Schwartz ve ark. 2007).

Kültürleşme talep edici bir yaşam deneyimi olmasına rağmen çoklu kültürlere uyum sağlama, dünya görüşlerinin genişlemesi anlamında yararlı olabilir (Gassman-Pines ve Skinner 2018). Kültür bir kaynak olarak zihinsel iyi oluşta önemli bir potansiyeldir (Gone 2016). Yeh ve Inose (2002) 274 Çinli, Koreli, Japon ergende kültürel uyum güçlüklerini, kültürel uyumu yönetme stratejilerini incelemişlerdir. Bu ergen çalışmasında ergenlerin deneyimlediği en önemli güçlük iletişim sorunları olarak ortaya çıkmıştır. İletişim Rusya göçmenleri için de önemli bir sorun olarak bulunmuştur (Birman 2006). ABD'de yaşayan 25-72 yaşlarında 130 erkek, 108 kadın 238 İranlı göçmen üzerinde yapılan çalışmada bütünleşmiş veya asimile olmuş İranlı grupların egemen kültüre direnç gösterenlere kıyasla daha iyi psikolojik uyum gösterdiği belirlenmiştir (Ghaffarian 1998). Ghaffarian'ın aynı çalışmasında kültürleşme ve ruh sağlığı ilişkisinin birinci ve ikinci kuşak arasında farklılaşmadığı ortaya çıkmıştır (Ghaffarian 1998). Obasi ve Leong (2009) 130 Afrikalı göçmende bütünleşme stratejisinin daha geleneksel stratejilere göre (kendi kültürel kökenini korumayı tercih) daha fazla psikolojik sıkıntıya yol açtığını bulmuşlardır. Oppedal ve arkadaşları (2004) Norveçte çok etnik kimlikli 137 kişilik ergen örneğinde yaptıkları çalışmada hem hâkim kültüre hem de kendi kültürüne yetkinlik geliştiren ergen göçmenlerin daha yüksek benlik saygısına sahip olduğu ve daha az ruhsal hastalık tanısı aldıkları belirlenmiştir. Aksine boylamsal asimilasyoncu stratejinin stres, alkolizm, depresyon semptomlarını daha da olumsuz etkilediği ortaya çıkmıştır (Greenland ve Brown 2005). Bu boylamsal çalışmada İngiltere'de yaşayan 35 Japon ergen bir yıl süre ile izlenmiştir. Gruplar arası yüksek kaygı kültürleşme stresinin artmasına yol açmış; yüksek grup içi bağlılık psikosomatik sorunlarda azalmaya neden olmuştur. 12-19 yaşları arasında Almanya'ya göç etmiş 440 ergen göçmen üzerinde yapılan bir başka çalışmada yaş ve eğitim düzeyi denetlendikten sonra her iki cinsiyette de marjinalleşme ile içselleştirme problemleri anlamlı düzeyde ilişkili bulunmuştur. Bu çalışmada kültürleşme stratejisi olarak ayrılma daha fazla dışallaştırma ile ilişkili görünmektedir (Klein ve ark. 2020).

Göç etmiş çocuk ve ergenlerde suça yönelme, şiddet eylemleri, madde bağımlılığı, hiperaktivite, depresyon ve anksiyete gibi psikiyatrik sorunlar sık görülmektedir (Aydın ve ark. 2017). Sam ve Berry (1995) Norveç'e göç eden 568 12-16 yaşlarında üçüncü dünya göçmeni ergen üzerinde yaptıkları çalışmalarında, göçmenlerin kültürleşme sürecinde depresif eğilimler sergilediklerini, düşük benlik saygısına sahip olduklarını ve çeşitli psikosomatik belirtiler gösterdiklerini belirtmişlerdir.

Yuen ve arkadaşları (2000) Amerikadaki yerli Hawaii ergenlerin diğer Hawaii ergenlere göre daha fazla intihar girişimi, depresyon, madde kötüye kullanımı gibi psikiyatrik sorunlar gösterdiklerini bulmuştur. Ortalama 13 yaşında 152 Faslı Hollandalı ergen üzerinde yapılan bir çalışmada (Adriaanse ve ark. 2016) psikiyatrik semptomların veya bozuklukların daha çok ayrımcılık algılayan ve kültürel olarak güvenilmediği hissi yaşayan, travma öyküsü olan ergenlerde görüldüğü ortaya çıkmıştır. Bu grup içerisinde marjinalleşme, ayrımcılık ve kültürel güvensizliği en fazla yaşayan ergenlerin tedavisinde sosyal müdahaleler ve hâkim kültürden ergenlerle birlikte destekleyici çalışmaların da yer almasının gerekliliği vurgulanmıştır. Rodriguez ve arkadaşları (2022) 14 çalışmayı değerlendirdikleri niteliksel analizde göçmen ergenlerin kimlik inşalarının doğası gereği depresyon yaşantıları ile bağlantılı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Psikiyatrik rahatsızlıklara yatkın olan göçmen ergenlere iletişim ve bakımın devamlılığı konusunda kamu politikaları aracılığıyla güvence verilmesi önerilmiştir.

Ülkemizde 13-18 yaş aralığında eğitim gören 282 Suriyeli ergen öğrenci üzerinde yapılan bir çalışmada kolektif benlik saygısı, kültürleşme stresi, algılanan stres değişkenlerinin kültürleşme tercihlerinden ayrılma stratejisini anlamlı düzeyde açıkladığı belirlenmiştir (Keleş 2020). Türkiye'de Suriyeli ergenler kültürleşme stratejilerinden ayrılma stratejisini bütünleşmeye tercih etmektedir. 5-11 yaş aralığında 215 Asya kökenli İngiliz göçmen çocuk üzerine yapılan diğer çalışmada ise bütünleşme tercihi olan göçmen çocukların uzun dönemde sosyal etkinliklere katılımlarında ve akranları tarafından kabul görmelerinde artış gözlenmiştir; diğer kültürleşme stratejilerini tercih edenlerde ise durum neredeyse sabit kalmıştır (Brown ve ark. 2013). Sonuç olarak kültürleşme stratejisi olarak bütünleşmenin öne çıktığı durumda olumlu ruh sağlığı sonuçlarının gözlemlendiği, buna karşın asimilasyon, marjinalleşme ve ayrılma stratejilerinin olması durumunda psikopatolojilerde artışın olduğu belirtilebilir.

Etnik Kimlik ve Ruh Sağlığı

Etnik kimlik ile ruh sağlığı arasındaki ilişkiye dair literatürde çelişkili sonuçlar bulunmaktadır. Çelişkinin ortaya çıkmasının en önemli nedenlerinden biri araştırmacıların ya etnik kimliğe ya da ruh sağlığına odaklanmasıdır. Phinney etnik kimlik ve kültürleşmenin birbirleriyle ilişkili kavramlar olarak birlikte ele alınması gerektiğini savunmuştur. Ayrıca Phinney etnik kimliğin homojen bir grubun üyesi olma gerekliliğinden ve bu kimliği çevreleyen çoklu etnik gruplar tarafından açık-aleni olarak algılanmasından dolayı çoğunluğun bu grubu farklı görüp azınlık olarak nitelmesini zorunlu görmektedir. İki grubun birbirini tanıması gruplar arası uyumu olası hale getirir. Çoğunluk ve azınlık kimliklerinin karşılıklı bilinmesi ve değer ve ilgilerine saygı duyulması toplumsal uyuma katkıda bulunur (Phinney 1992).

Göçmenlerin psikolojik uyumları, etnik kimlik uyumları gerçekleşmeden olası değildir. İlk çalışmalarda 8. ve 9. sınıf Hispanik ergen öğrencilerde etnik kimliğin yüksek benlik saygısı ile birleştiği bulunmuştur (Grossman ve ark. 1985). Düşük etnik kimliğe düşük benlik saygısının eşlik ettiği Afrikalı Amerikalı öğrencilerde de gösterilmiştir (Parman ve Helms 1985). Phinney'e (1989) göre 10. sınıf Afrikalı Amerikalı, Asyalı Amerikalı ve Meksikalı Amerikalı öğrenci ergenler açısından etnik kimlik çeşitli psikolojik uyum değişkenleri ile olumlu ilişkilidir. Buna karşın bireyin hâkim kültürle etkileşiminde, kendi etnik grubu ile yakın olmasının onun benlik saygısını azalttığı gözlenmektedir. Bazı çalışmalar etnik kimlik ile uyum arasında bir ilişki bulamamıştır (White ve Burke 1987). 73 Afrikalı Amerikalı ve 139 Anglo Amerikalı üniversite öğrencisi gencin katıldığı çalışmada kimliğin belirginliği, kimliğe bağlanım ve benlik saygısının etnik kimliği oluşturduğu ortaya çıkmıştır (White ve Burke 1987). Ancak baskın ve azınlık pozisyonları gereği aynı etnik kimlik formasyon süreci Afrika ve Anglo kökenlileri farklı etkilemiştir. Buna göre beyaz kimliğine bağlanan beyazlar, siyah kimliğine bağlanan siyahlara göre daha düşük benlik saygısına sahip görünmektedir. Bu bulgu beyaz kimliğine yönelik eleştirilerin, beyaz kimliğinin tarihsel arka planındaki olumsuz yüklerin üniversite çevresinde daha fazla algılanması; buna bağlı olarak beyaz üniversite öğrencilerinin beyaz kimliğini benlik saygısı düşüren bir unsur olarak görmesi nedenleri ile ortaya çıkmış olabilir.

Kanada'ya göç eden, güvenli statü alan göçmenlerin göç öncesi yaşadıkları psikiyatrik zorluklar ve travmaların, yerleşme sonrası iyi uyumla sonuçlandığı; sıkıntılarının önemli ölçüde düzeldiği belirlenmiştir. (Beiser ve Hou 2016). Norveç'te 13-16 yaşlarında 249 yerli Sami ergeni ve 210 Norveçli ergenin davranış problemleri karşılaştırılmış ve bulgulara göre en fazla davranış problemi Sami kız ergenlerde gözlenmiştir. Özellikle asimilasyona uğramış kendi etnik topluluğunda yaşamak durumunda kalan kızlar daha fazla psikiyatrik sorun bildirmiştir (Kvernmo ve Heyerdahl 1998). Bulgular kendi topluluğunu beğenmeyen ancak hakim kültürde

yaşama olanağı bulamayan kız ergenlerin problematik olduğunu göstermektedir. Tek yönlü kültürleşme bireyi kendi köklerine yabancı ve eleştirel yapabilmektedir. Duarte ve arkadaşları (2021) 15-29 yaşları arasında 2004 genç ergen ve genç yetişkin üzerinde yaptıkları çalışmalarında Porto Rikolu erkeklerde tütün bağımlılığı, madde kullanımı oranlarının kızlara ve Anglo Amerikalılara göre daha fazla olduğunu; kızlarda ise yaygın anksiyete bozukluğunun erkeklere ve Anglo Amerikalılara göre daha yaygın olarak görüldüğünü belirlemişlerdir. Bu çalışmada ayrıca etnik ayrımcılığa uğrayan ergenlerin yüksek psikiyatrik bozukluk riski içerisinde olduğu da bulunmuştur.

Literatürde özellikle son 20 yıl içindeki çalışmalarda Avrupalı Amerikalı, Asyalı Amerikalıların etnik kimlikleri ile iyi oluş, uyum gibi psikolojik sonuçlar arasında olumlu ilişki bulunmuştur (Forrest-Bank ve Cuellar 2018, Umana-Taylor ve Shin 2007). Etnik kimliğe aidiyet ayrıca genel ruh sağlığı ile olumlu ilişki içerisinde (Carta ve ark. 2005, Lardier 2018). 881 Meksika kökenli ortaokul öğrencisi üzerinde yapılan bir çalışmada ABD’de doğan Meksikalı ergenin İspanyolca’yı bilme ve Meksika kültürüne hakimiyet nedeniyle sıkıntı ve güçlük yaşadığı; ABD dışında doğan ergenin ise tam aksine İngilizce’yı bilme ve Amerikan kültürüne hakimiyet güçlüğü yaşadığı belirlenmiştir (Romero ve Robert 2003). Bu çalışmada iki kültürlü Latin ergenlerin yaşadığı stres için başa çıkma mekanizması önerilmemiştir. 111 makalenin incelendiği bir çalışmada farklı etnik kimlikteki öğrenci ergenlerde yaşam doyumu ile benlik saygısı arasında zayıf bir ilişki bulunmuştur (Ghvami ve ark. 2011). Buna karşın güçlü etnik kimliğe sahip olan bireylerin yüksek düzeyde iyi oluş ve yüksek benlik saygısına sahip oldukları belirlenmiştir (Fuligni ve ark. 2002). Bu çelişkili bulguları netleştirmek için daha fazla çalışmanın yapılması gerekmektedir. Bu çalışmalarda genel toplamlardan çok özgün bağlamlarda etnik kimlik ve ruh sağlığı ilişkisi ele alınmalıdır. Yine çalışmalarda ruh sağlığı değişkeni olarak sıklıkla ele alınan benlik saygısının yanı sıra farklı psikolojik ve psikiyatrik değişkenlere başvurulmalıdır.

Göçmen Ergenlere Yönelik Psikiyatrik Müdahaleler ve Öneriler

Göçmen çocuk ve ergenlerin yerleştirildikleri okulun ve çevrenin özelliklerinin değerlendirilmesi ruh sağlığı müdahalelerini belirlemede ilk adımlardan biridir (Tyrrer ve Fazel 2014, Fazel ve ark. 2016). Yeni bir ülkeye gelen ergenlerin uyum sağlamasında dayanıklılık, aile ilgisi, akran desteği, okul ve sanat temelli müdahaleler ve erişilebilir toplumsal kaynaklar değişkenlerinin tamamı koruyucu faktörlerdir. Psikiyatristler göçmen ergenlerin dayanıklılıklarını arttırmada birey-aile-okul-topluluk destek sistemlerini ve ergenin özgün kültürel değer ve pratiklerini terapötik süreçte ele alabilirler (Theron ve ark. 2011).

Bronfenbrenner (1997) göçmen ergenlere yönelik olarak ailenin, topluluğun, çevrenin birey üzerinde etkilerini anlamada ekolojik perspektife dayanan bir çerçeve geliştirmiştir. Ruh sağlığı müdahalesinde ekolojik perspektif kültürel olarak uygun pratiği belirlemede kritik önem taşımaktadır. Bronfenbrenner’in üç sisteme dayanan ekolojik çerçevesinde mikro sistem ergenin özel alanını ve ailesini kapsar. Mezo sistem ergenin ve ailesinin, okul, topluluk/mahalle etkileşimlerine odaklanarak ergenin ve ailesinin okul ve mahalle/topluluk açısından yeterliliklerini veya eksikliklerini ortaya koymaktadır. Makro sistem ise ergenin ve ailesinin yaşamına etkide bulunan daha geniş toplumu, toplumsal kurumları, programları, değerlendirmeleri, eğitim hedeflerini ve kamu politikalarını içerir. Ekolojik perspektifi benimseyen klinisyenler daha bütünsel ve kültüre duyarlı tutumlar gösterirler.

Mikro Temelli Müdahaleler: Ergen ve Ailesi

Blanco-Vega ve arkadaşları (2008) ekolojik yaklaşımı kullanarak Latin göçmen ergenlerin kültürleşme ve ruh sağlığı ilişkilerini incelemişlerdir. Bu araştırmanın bulguları sosyal ve duygusal duyarlılığı geliştiren pozitif faktörlerin aileye bağlılık, olumlu benlik saygısı, olumlu topluluk desteği, iki kültürlülük ve okula bağlılık olduğunu göstermiştir. Klinisyenler yabancı bir ülkeye uyuma etkide bulunan dil bariyeri, sosyo-ekonomik statü, travma deneyimleri ve aile gibi tüm potansiyel etmenleri göz önünde bulundurmaktadır (George 2012, Miller 2012).

Mikro düzeyde kültüre özgü ruh sağlığı müdahaleleri ergene ve ailesine odaklanmalıdır. Klinisyenler travma deneyimi ve kültürleşme stresi nedeniyle travma sonrası stres bozukluğu (TSSB), anksiyete ve depresyon riski bulunan ergenlerde ailenin, bakım verenlerin, önemli aile bireylerinin tedavi sürecine dahil edildiğinden emin olmalıdırlar (Ehnholt ve Yule 2006). Terapötik sürece ailenin dahil edilmesi yalnızca dil bariyeri için değil, ruh sağlığı müdahalelerinde ergenle kültür arasında köprü kurmak ve terapi dinamiklerine ergenin katılımını kolaylaştırmak için oldukça gereklidir (Weine ve ark. 2006). Bu nedenle ailesi ve yakını olmadan zorunlu göçle gelen ergenler için temel kültürel destek kayıpları travma ve anksiyete etkilerini ağırlaştırmaktadır.

Mikro düzeyde uygulanan bilişsel davranışçı terapi (BDT), kişilerin kendi yaşam öykülerini, travmatik yaşam deneyimlerini anlatmasına ve bu anlatımların yorumlanmasına dayalı tanıklık terapisi (testimonial psychotherapy), TSSB'nin kısa süreli tedavisinde öyküsel dışa vurumcu terapi (narrative expressive therapy-NET), EMDR ve kanıt temelli tedaviler yardımıyla ergenlerde güvenlik, güven ilişkisinin kurulmasına dayalı olarak, ruhsal sağaltım ve yeniden bütünleşme sağlanmaktadır. Betancourt ve ark. (2015) göçmen ergenlerde kültürleşme stresi ve yeni bir ülkeye yerleşim stresine karşı koruyucu faktörlerin sağlıklı aile etkileşimi, destek ağı, akran desteği olduğunu belirlemiştir.

Sonuçta göçmen ergene müdahalede öncelikle ailesinin ve kültürünün desteğini almak öne çıkmaktadır. Bu bakımdan aile her şekilde müdahale sürecine dahil edilmelidir.

Mezo Temelli Müdahaleler: Okul ve Topluluk/Mahalle

Son yıllarda yapılan çalışmalar göçmen ergenlerin ruh sağlığı hizmetlerine erişimde okulun ve okul çevresinin önemini ortaya çıkarmıştır (Fazel ve ark. 2014, 2016). Okul içi ruh sağlığı servisleri genellikle ergenin ve ailesinin kolaylıkla eriştikleri yerlerdir ve okul çevresi göçmen ergen için güvenli ve ergenlerin daha az damgalanmaya uğrayacakları ruh sağlığı servis alanlarıdır (Ellis ve ark. 2013). İngiltere'de göçmen ergenlerin dörtte üçü okul içerisinde yer alan ruh sağlığı servisini kullanmaktadır (Fazel ve ark. 2016). Burada göçmen ergenler gevşeme, nefes alma egzersizlerini, öfke kontrolünü, duygu ifade etme yollarını, derslere odaklanmada arkadaş desteğini, etkili konuşmayı öğrenmektedir. Öğretmenin ruh sağlığı klinisyeni ile kurduğu ilişki, tedavinin etkililiğini artırmaktadır (Fazel ve ark. 2016).

Dutton (2012) İngiltere Liverpool'da göçmen ergenlere özel düzenlediği "The Haven Project" (THP) üzerinde çalışmıştır. Bu projede ergenin ve ailesinin güçlü yönlerini ortaya koymada müzik, psikodrama, bahçecilik gibi sözel olmayan beceri ve yeteneklere de başvurulmuştur. Proje aracılığıyla ergenlerin gereksinim duyduğu benlik duygusuna odaklanılmış ve ergenin arkadaşlık kurmasında, okul stresini yönetmesinde, başarılı kültürleşmede projenin etkisi ortaya çıkmıştır. THP projesinde proje direktörü hekimin yanı sıra, ekipte psikolog, ruh sağlığı hemşiresi ve sanat psikoterapisti bulunmuştur. Bu proje ekibi, ailelerle ittifak kurmayı sağlayarak etkili ve erişilebilir müdahaleleri gerçekleştirmişlerdir.

Araştırmalar göçmen/mülteci ergenlerin ve ailelerin dayanıklılığını güçlendirmede sanat terapisinin yararına dikkat çekmişlerdir (George 2012, Hughes 2013). Kanada'da çeşitli ülkelerden 6-18 yaşlarında göçmen çocuk ve ergenlerde fotoğraf çekme, sözel anlatıları ve sanatı paylaşmanın yerleşme stresiyle baş etmede etkili olduğu bulunmuştur (Yohani 2008). "The Hope Project" olarak bilinen bu projede altı aylık bir müdahale programı düzenlenmiştir. Bu projede aileler çocukları hakkında umutlarını çocuklarıyla paylaştılar ve çocuklarının umutlarını öğrendiler. Böylece ebeveynler ve çocuklar arasında karşılıklı dayanışma ve pozitif destek gelişmiştir.

Ayrıca grup terapisinin göçmen topluluklarında güven oluşturmada, ait olma ve kültürel yaşamı beslemede yardımcı olduğu bulunmuştur. Örneğin "The Life Tree" projesinde Afgan göçmen/mülteci ergenler ve anneleri bir metafor olarak kendi yaşam ağaçlarını çizmişler ve böylece göçmen ergenlerin kendi köklerini, kültürel geçmişini, şimdiki bağlantılarını sergileyen bir yaşam öyküsü ortaya çıkmıştır (Hughes 2013).

Suriyeli göçmen ergenlerin psikolojik semptomlarını azaltmada Uğurlu ve arkadaşları (2016) çizim, gevşeme, hareket ve sanat terapisini birlikte kullanmışlardır. Araştırma İstanbul Sultanbeyli'de gönüllü Suriyeli ergenler üzerinde yürütülmüş ve ele alınan sanat terapisi temalarının Türk ve Suriyeli yaşam stili ile uygunluğu gözlemlenmiştir. Terapistlerin iki dilli olmasına ve Suriye kültürünü bilmesine önem verilmiş ve ön test son test ölçümlerine dayanan yarı deneysel bu çalışmada son testte depresyon ve anksiyetenin anlamlı şekilde azaldığı ortaya çıkmıştır.

Bu çalışmalar göçmen ergenleri okulu ve kendi çevresi ile birlikte ele almanın olumlu sonuçlarını göstermektedir. Okulda etkili ruh sağlığı merkezinin yaşama geçirilmesi önemli bir adım olarak ortaya çıkmaktadır.

Makro Temelli Müdahaleler:Toplum

Toplumla göçmen ve mülteci topluluklar arası köprü kuran (broker), toplumun kaynaklarına erişimde kolaylaştırıcı olan, her iki kesim için de anlamlı işlev gören kanaat liderleri ruh sağlığı müdahalelerinde etkili olarak öne çıkmaktadır. Göçmen ergenin ruh sağlığı servisi ile iletişimini kuran, göçmen topluluklarında sağlık eğitimi yönünde bilinç oluşturan kişiler, klinisyenlerin müdahalesinde temel konumu işgal etmektedir. Göçmenler ve ruh sağlığı kurumları arasında etkin köprü kurmaya bağlı olarak göçmen ergenlerin kültürleşme stresi ve depresyondan daha az zarar gördükleri ortaya çıkmıştır. Ayrıca bu ergenlerin olumlu başa çıkma stratejileri geliştirdikleri ve sosyal destek düzeylerinin arttığı belirlenmiştir (Cardoso ve Lane 2016).

Ellis ve arkadaşları (2013) ABD’de göçmen ortaokul öğrencileri üzerinde trans-kültürel psikiyatri ekibi ile birlikte çalışmış ve bu çalışmada kültüre özgü müdahale teknikleri kullanılarak tüm göçmen üyelerini kapsayan uygulamalarda bulunulmuştur. Bu çalışmalar bireyin kendi kültürü içerisindeki güçlü yönleri keşfetmesinin yanı sıra hâkim kültüre de uyum sağlamanın avantajlarını ortaya koymuştur. Nicolas ve arkadaşları (2009) kültüre uyarlanmış kanıt temelli tedavi ve bilişsel davranışçı grup terapisini kullanarak Haitili Amerikalı ergenlerin depresif semptomlarını azaltmıştır. Bu çalışmada profesyonellerin, ailelerin, grup liderlerinin birlikte uyumu ve bütünleşmesi gözönünde bulundurulmuştur.

NET’in çocuk ve ergen popülasyonlarda TSSB üzerinde etkili olduğu belirlenmiştir. (Brown ve ark. 2017; Morina ve ark. 2017). Yine FRIENDS olarak adlandırılan standardize anksiyete önleme programının içselleştirme, anksiyete ve depresyonda kontrol grubuna göre anlamlı düzeyde etkili olduğu ortaya çıkmıştır (Barrett ve ark. 2000). EXIT olarak tanımlanan dışavurumcu sanat faaliyetlerine dayanan genel olarak ergen topluluklara uygulanan müdahale tekniklerinin ise göçmen ergenler üzerinde yapılan 26 aylık takip çalışmasında deney grubunda ruh sağlığı şikâyetlerini anlamlı düzeyde azalttığı belirlenmiştir (DeMott ve ark. 2017) Bu müdahaleler ergenin kişisel ve sosyal gelişimine, anksiyeteyi önlemeye, travma ve duygusal semptomları azaltmaya ve yaşam doyumunu artırmaya yöneliktir.

Çeşitli psikiyatrik, psikolojik tekniklerle zenginleştirilmiş projelerin tüm toplum genelinde uygulandığı ve sonuçlarının izlendiği bir çerçeveye/kurumsallaşmaya ihtiyaç vardır. Türkiye gibi yoğun göçün olduğu toplumda bu projelerin yaşama geçirilmesi ve etkilerinin değerlendirilmesi ivedi bir adım olarak karşımızdadır. Yine çeşitli göçmen gruplarını temsil eden sivil toplum liderleri köprü kuran bireyler olarak çalışmalara dahil edilmelidir.

Sonuç

Tüm dünyada ve Türkiye’de göçün oldukça yoğun yaşandığı ve göçün etkilerinin ergen ruh sağlığı açısından öngörülebilmesinin ve müdahalelerin önem kazandığı bir sürece tanıklık ediyoruz. Bu çerçevede göç edilen ülkenin kültürü ile azınlık/göçmen kültürünün uyum ve uyumsuzluklarının olası etkileri ve gözlenen uyumsuzluklar sonucunda ergenlerde ortaya çıkabilecek ruh sağlığı sorunlarının belirlenmesi önem taşımaktadır.

Başlangıç düzeyindeki çalışmalar özellikle ergenlerin hâkim kültürle özdeşim kurabilmesiyle ruh sağlığı arasında pozitif yönde bir ilişki kuruyordu. Ancak günümüzde göçmenin kültürü ve egemen kültürün özellikleri iki boyutlu olarak ele alınmakta ve her iki kültüre de uyumu sürdürmenin ruh sağlığını olumlu yönde etkilediği ortaya çıkmaktadır. Hangi tür kültürleşme süreçlerinin ergenlerin ruh sağlığını olumlu yöne etkilediğini belirlemek için daha fazla çalışmaya gerek duyulmaktadır. Kültürleşme sürecinde göçmen ergenlerin yüksek benlik saygısı, genel iyi oluş hali, etkili başa çıkma stratejileri gibi olumlu değişkenlerle ele alan çalışmaların yanı sıra kendine zarar verme davranışı, madde bağımlılığı, depresyon, intihar eğilimi, anksiyete, içselleştirme/dışsallaştırma davranışları gibi ruhsal bozuklukları ele alan çalışmalar da bulunmaktadır. Ancak çalışmalar oldukça sınırlı ve çelişkili sonuçlar sunduğundan, kültür (örneğin bireycilik-toplulukçuluk) ergenin kişilik özellikleri (örneğin yeniliğe açıklık, nevrozizm gibi), öz-şevkat, öz-yeterlilik, dayanıklılık gibi psikolojik özellikleri birlikte değerlendiren çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Bu açıdan ülkemizde göçün, zorunlu göçün ruh sağlığı göstergeleri ile ilişkileri üzerinde gözden geçirme çalışmaları özellikle Suriye iç savaşı ile hız kazanmıştır (Taycan ve ark. 2019, Öztuna ve Kissal 2023). Bu çalışmada ise kültürleşme, etnik kimlik, ruh sağlığı ilişkileri bütünsel olarak ele alınmakta ve kültürleşme, etnik kimlikle ilgili ortaya çıkan ruh sağlığı sorunlarına ilişkin psikiyatrik müdahalelere yer verilmektedir. Çalışmamızın özgünlüğü izlediği bütünsel bakış açısı ve psikiyatrik müdahaleleri birlikte ele almasıdır. Literatürde yer alan birinci ve ikinci kuşak göçmen ergenlerin durumları değerlendirildiğinde kaygı bozuklukları, madde bağımlılığı gibi ruhsal bozuklukların daha çok ikinci kuşak ergenlerde gözlemlendiği belirlenmiştir. Bu çalışmalar ruhsal bozukluk takiplerinin boylamsal olarak yapılmasının gereğini ortaya çıkarmıştır. Türkiye gibi yoğun göçmen bulunduran ülkelerde özellikle ikinci kuşak ergenler konusunda yapılacak çalışmalar literatüre önemli katkı sağlayacağı gibi toplumsal uyum ve gelişmemizin özellikleri hakkında önlem almamıza da vesile olabilecektir. Bu konuda geliştirilecek müdahaleler ve müdahalelerin hangi yöntem ve tekniklerle gerçekleştirileceği konusunda öncelikle birinci kuşak ergenler ve izleyen ikinci kuşak ergenlerde çalışmalar yapılmalıdır. Güven verici, destek sağlayıcı psikiyatrik müdahalelerle iyileşmenin sağlanması mümkündür.

Psikiyatrik müdahaleler konusunda sağlanan birikim göçmen ailenin, göçmen kültürünün, göçmen sivil toplum liderlerinin sürece dahil edilmesini zorunlu kılmaktadır. Okullarımızın etkin ruh sağlığı servisi ile desteklenmesi ertelenemez bir ihtiyaçtır. Göçmen çocuk ve ergenin birincil uyum sağlama yeri okullardır. Yine toplum

düzeyinde göçmen çocuk ve ergenlere yönelik kurumsallaşmanın gerçekleşmesi gerekli bir adım olacaktır. Bu kurumsallaşma çocuk ve ergen göçmenlerle ilgili kamu politikalarının geliştirilmesine yol açacaktır.

Kaynaklar

- Amin NS (2014) Acculturation, gender, and health among middle eastern immigrants in the United States: Evidence from the National Health Interview Survey (2002-2012). *Int J Sociol*, 44:60-83.
- Arandia G, Sotres-Alvarez D, Siega-Riz AM, Arredondo EM, Carnethon M, Delamater AM et al. (2018) Associations between acculturation, ethnic identity, and diet quality among U.S. Hispanic/Latino Youth: Findings from the HCHS/SOL youth study, *Appetite*, 129:25-36.
- Aydın D, Şahin N, Akay B (2017) Göç olayının çocuk sağlığı üzerine etkileri. *İzmir Dr. Behçet Uz Çocuk Hastalıkları Dergisi*, 7:8-14.
- Barrett PM, Moore AF, Sonderegger R (2000) The FRIENDS program for young former-Yugoslavian refugees in Australia: A pilot study. *Behav Change*, 17:124-133.
- Beiser M, Hou F (2016) Mental health effects of premigration trauma and postmigration discrimination on refugee youth in Canada. *J Nerv Mental Dis*, 204:464-470.
- Berry JW (1997) Immigration, acculturation, and adaptation.: An international review, *Appl Psychol*, 46:5-34.
- Berry JW (2004) Fundamental psychological processes in intercultural relations. In *Handbook of Intercultural Training*. 3 eds.(Eds D Landis, J Bennett, M Bennett):166-184. Thousand Oaks, CA, Sage.
- Berry JW, Annis RC (1974) Acculturative stress: The role of ecology, culture and differentiation. *J Cross Cult Psychol*, 5:382-406.
- Betancourt TS, Abdi S, Ito BS, Lilienthal GM, Agalab N, Ellis H (2015) We left one war and came to another: Resource loss, acculturative stress, and caregiver-child relationships in Somali refugee families. *Cultur Divers Ethnic Minor Psychol*, 21:114-125.
- Bettendorf SK, Fischer AR (2009) Cultural strengths as moderators of the relationship between acculturation to mainstream U.S. society and eating- and body-related concerns among Mexican American women. *J Couns Psychol*, 56:430-440.
- Birman D (2006) Acculturation gap and family adjustment: Findings with Soviet Jewish refugees in the United States and implications for measurement. *J Cross Cult Psychol*, 37:568-589.
- Blanco-Vega CO, Castro-Olivo SM, Merrell KW (2007) Social-emotional needs of Latino immigrant adolescents: A sociocultural model for development and implementation of culturally specific interventions. *J Lat Educ*, 7:43-61.
- Bornstein MH, Cote LR (2010) Immigration and acculturation. In *Handbook of Cultural Developmental Science* (Ed M H Bornstein): 531-552. New York, NY, Psychology Press.
- Bove V, Gökmen G (2017) Cultural distance and interstate conflicts. *Br J Polit Sci*, 47:939-949.
- Branch CW (1994) *Ethnic Identity as a Variable in the Learning Equation*. Albany, NY, State University of New York Press.
- Bronfenbrenner U (1977) Toward an experimental ecology of human development. *Am Psychol*, 32:513-553.
- Brown R, Baysu G, Cameron L, Nigbu D, Rutland A, Watters C et al. (2013) Acculturation attitudes and social adjustment in British South Asian children: A longitudinal study. *Pers Soc Psychol Bull*, 39:1656-1667.
- Brown RC, Witt A, Fegert JM, Keller F, Rassenhofer M, Plener PL (2017) Psychosocial interventions for children and adolescents after man-made and natural disasters: A metaanalysis and systematic review. *Psychol Med*, 47:1893-1905.
- Bulut E, Gayman M (2016) Acculturation and self-rated mental health among Latino and Asian immigrants in the United States: A latent class analysis. *J Immigr Minor Health*, 18:836-849.
- Caligiuri PM (2000) Selecting expatriates for personality characteristics: A moderating effect of personality on the relationship between host national contact and cross-cultural adjustment. *Manag Int Rev*, 40:61-80.
- Cárdenas D, de la Sablonnière R (2017) Understanding the relation between participating in the new culture and identification: Two studies with Latin American immigrants. *J Cross Cult Psychol*, 48:854-873.
- Cardoso JD, Lane BL (2016) Practice with immigrant and refugee children and families in the mental health system. In *Immigrant and Refugee Children and Families* (Eds AJ Dettloff, R Fong): 392-427. New York, NY, Columbia University Press. , NY,
- Carta M, Bernal M, Hardoy MC, Haro-Abad JM, Report on the Mental Health in Europe Working Group (2005) Migration and mental health in Europe (the state of the mental health in Europe working group). *Clin Pract Epidemiol Ment Health*, 1:13.
- Carta MG, Kovess V, Hardoy MC, Morosini PL, Murgia S, Carpiniello B (2002) Psychiatric disorders in Sardinian immigrants in Paris: A comparison with Parisians and Sardinians resident in Sardinia. *Soc Psychiatry Psychiatr Epidemiol*, 37:112-117.
- Castillo LG, Cano MA, Chen SW, Blucker RT, Olds TS (2008) Family conflict and intragroup marginalization as predictors of acculturative stress in Latino college students. *Int J Stress Manag*, 15:43-52.
- Cebotari V, Vink MP (2013) A configurational analysis of ethnic protest in Europe. *Int J Comp Sociol*, 54:298-324.
- Compton RW, Leung HH, Robles Y, ProQuest (Firm) (2018) *Dynamics of Community Formation: Developing Identity and Notions of Home*. New York, NY, Palgrave Macmillan.

- Costigan CL (2010) Embracing complexity in the study of acculturation gaps: Directions for future research. *Hum Dev*, 53:341–349.
- Crocetti E, Rubini M, Meeus W (2008) Capturing the dynamics of identity formation in various ethnic groups: Development and validation of a three-dimensional model. *J Adolesc*, 31:207–222.
- Dahlan R, Badri P, Saltaji H, Amin M (2019) Impact of acculturation on oral health among immigrants and ethnic minorities: A systematic review. *PLoS One*, 14:e0212891.
- DeMott MAM, Jakobsen M, Wentzel-Larsen T, Heir T (2017) A controlled early group intervention study for unaccompanied minors: Can expressive arts alleviate symptoms of trauma and enhance life satisfaction? *Scand J Psychol*, 58:510–518.
- Douglass S, Umaña-Taylor AJ (2016) Time-varying effects of family ethnic socialization on ethnic-racial identity development among Latino adolescents. *Dev Psychol*, 52:1904–1912.
- Duarte CS, Canino GJ, Wall M, Ramos-Olazagasti M, Elkington KS, Bird H (2021) Development, psychopathology, and ethnicity II: Psychiatric disorders among young adults. *J Am Acad Child Adolesc Psychiatry*, 60:579–592.
- Ebin VJ, Sneed CD, Morisky DE, Rotheram-Borus MJ, Magnusson AM, Malotte CK (2001) Acculturation and the interrelationships between problem and health-promoting behaviors among Latino adolescents. *J Adolesc Health*, 28:62–72.
- Ehnholt KA, Yule W (2006) Practitioner review: Assessment and treatment of refugee children and adolescents who have experienced war-related trauma. *J Child Psychol Psychiatry*, 47:1197–1210.
- Ellis BH, Abdi S, Barrett C, Miller AB, Blood EA, Betancourt, TS (2013) Multitier mental health program for refugee youth. *J Consult Clin Psychol*, 81:129–140.
- Erikson EH (1968) *Identity: Youth and Crisis*. New York, Norton.
- Fazel M, Garcia J, Stein A (2016) The right location? Experiences of refugee adolescents seen by school-based mental health services. *Clin Child Psychol Psychiatry*, 21:368–380.
- Fazel M, Hoagwood K, Stephan S, Ford T (2014) Mental health interventions in schools 1: Mental health interventions in schools in high-income countries. *Lancet Psychiatry*. 1:377–387.
- Forrest-Bank SS, Cuellar MJ (2018) The mediating effects of ethnic identity on the relationships between racial micro-aggression and psychological well-being. *Soc Work Res*, 42:44–56.
- Fossion P, Ledoux Y, Valente F, Servais L, Staner L, Pel I (2002) Psychiatric disorders and social characteristics among second-generation Moroccan migrants in Belgium: An age- and gender-controlled study conducted in a psychiatric emergency department. *Eur Psychiatry*, 17:443–450.
- Fulgini AJ, Yip T, Tseng V (2002) The impact of family obligation on the daily activities and psychological well-being of Chinese-American adolescents. *Child Dev*, 73:302–314.
- Gamst G, Dana RH, Der-Karabetian A, Kramer T (2004) Ethnic match and treatment outcomes for child and adolescent mental health center clients. *J Couns Dev*, 82:457–465.
- Garcia D, Tarima S, Glasman L, Cassidy LD, Meurer J, Okunseri C (2017) Latino acculturation and periodontitis status among Mexican-origin adults in the United States: NHANES 2009–2012. *Fam Community Health*, 40:112–120.
- Gassman-Pines A, Skinner AT (2018) Psychological acculturation and parenting behaviors in Mexican-immigrant families. *J Fam Issues*, 39:1139–1164.
- George, M (2012) Migration traumatic experiences and refugee distress: Implications for social work practice. *Clin Soc Work J*, 40:429–437.
- Ghaffarian S (1998) The acculturation of Iranian immigrants in the United States and the implications for mental health. *J Soc Psychol*, 138:645–54.
- Gone JP (2016) Alternative knowledge and the future of community psychology: Provocations from an American Indian healing tradition. *Am J Community Psychol*, 58:314–321.
- Greenland K, Brown R (2005) Acculturation and contact in Japanese students studying in the United Kingdom. *J Soc Psychol*, 145:373–389.
- Grossman B, Wirt R, Davids A (1985) Self-esteem, ethnic identity, and behavioral adjustment among Anglo and Chicano adolescents in West Texas. *J Adolesc*, 8:57–68.
- Güngör D (2014) İkinci kuşak Avrupalı Türklerde psikolojik entegrasyon ve uyum: Çift boyutlu kültürleşme temelinde karşılaştırmalı bir derleme. *Türk Psikoloji Yazıları*, 17:16–31.
- Haugen I, Kunst JR (2017) A two-way process? A qualitative and quantitative investigation of majority members' acculturation. *Int J Intercult Relat*, 60:67–82.
- Heine SJ, Lehman DR, Markus HR, Kitayama S (1999) Is there a universal need for positive self-regard? *Psychol Rev*, 106:766–794.
- Hjellset VT, Ihlebæk C (2019) Bidimensional acculturation and psychological distress in Pakistani immigrant women in Norway: A cross-sectional study. *J Immigr Minor Health*, 21:508–514.
- Horenczyk G, Ben-Shalom U (2006) Acculturation in Israel. In *The Cambridge Handbook of Acculturation Psychology* (Eds DL Sam, JW Berry): 294–310. Cambridge, Cambridge University Press.
- Hovey JD (1998) Acculturative stress, depression, and suicidal ideation among Mexican-American adolescents: Implications for the development of suicide prevention programs in schools. *Psychol Rep*, 83:249–250.

- Hsiao J, Wittig M (2008) Acculturation among three racial/ ethnic groups of host immigrant adolescents. *Am J Community Psychol*, 43:286–297.
- Hughes G (2013) Finding a voice through 'The Tree of Life': A strength-based approach to mental health for refugee children and families in schools. *Clin Child Psychol Psychiatry*, 19:139-153.
- Iturbide MI, Raffaelli M, Carlo G (2009) Protective effects of ethnic identity on Mexican American college students' psychological well-being. *Hisp J Behav Sci*, 31:536–552.
- Jugert P, Pink S, Fleischmann F, Leszczensky L (2020) Changes in Turkish- and resettler-origin adolescents' acculturation profiles of identification: A three-year longitudinal study from Germany. *J Youth Adolesc*. 49:2476-2494.
- Kapke TL, Gerdes AC, Lawton KE (2017) Global self-worth in Latino youth: The role of acculturation and acculturation risk factors. *Child Youth Care Forum*, 46:307–333.
- Kauffmann N (1983) The impact of study abroad on personality change (Doctoral dissertation). Indianapolis, IN, Indiana University.
- Keleş FK (2020) Suriyeli mülteci öğrencilerin Türkiye'de kültürlenme düzeyleri, kültürlenme stresleri ve kolektif benlik algıları arasındaki ilişkiler. (Yüksek lisans tezi). Aksaray, Aksaray Üniversitesi.
- Kyhoğlu L, Wimmer H (2015) The relationship between immigration, acculturation and psychological well-being the case of Turkish youth in Austria. *Nesne Psikoloji Dergisi*, 3:1-19.
- Klein EM, Müller KW, Wölfling K, Dreier M, Ernst M, Beutel ME (2020) The relationship between acculturation and mental health of 1st generation immigrant youth in a representative school survey: Does gender matter? *Child Adolesc Psychiatry Ment Health*. 17: 14-29.
- Koneru VK, Weisman de Mamani AG, Flynn PM, Betancourt H (2007) Acculturation and mental health: Current findings and recommendations for future research. *Appl Prev Psychol*, 12:76-96.
- Korol LD (2017) Is the association between multicultural personality and ethnic tolerance explained by cross-group friendship? *J Gen Psychol*, 144:264– 282.
- Kvernmo S, Heyerdahl S (1998) Influence of ethnic factors on behavior problems in indigenous Sami and majority Norwegian adolescents. *J Am Acad Child Adolesc Psychiatry*, 37:743-51.
- Lardier DT (2018) An examination of ethnic identity as a mediator of the effects of community participation and neighborhood sense of community on psychological empowerment among urban youth of color. *J Community Psychol*, 46:551–566.
- Liang CTH, Alvarez AN, Juang LP, Liang MX (2007) The role of coping in the relationship between perceived racism and racism-related stress for Asian Americans: Gender differences. *J Couns Psychology*, 54:132–141.
- Marcia JE (1980) Identity in adolescence. In *Handbook of Adolescent Psychology* (Ed J Adelson):109-137. New York, NY, Wiley.
- Mehta S (1998) Relationship between acculturation and mental health for Asian Indian immigrants in the United States. *Genet Soc Gen Psychol Monogr*, 124: 61–78.
- Mendenhall ME, Oddou G (1985) The dimensions of expatriate acculturation: A review. *Acad Manage Rev*, 10:39-47.
- Mendoza RH, Martinez JL (1981) The measurement of acculturation. In *Explorations in Chicano Psychology* (Ed A Baron Jr):71-82. New York, NY, Praeger.
- Miller LD (2012) "I am not who I thought I was": Use of grief work to address disrupted identity among hispanic adolescent immigrants. *Clin Soc Work J*, 41:316-323.
- Morina N, Malek M, Nickerson A, Bryant RA (2017) Psychological interventions for post-traumatic stress disorder and depression in young survivors of mass violence in low- and middle-income countries: meta-analysis. *Br J Psychiatry*, 210:247–254.
- Nagata D (1994) Assessing Asian American acculturation and ethnic identity: The need for multidimensional framework. *Asian Am Pac Isl J Health*, 2:109–124.
- Nguyen HH, Messe LA, Stollak GE (1999) Toward a more complex understanding of acculturation and adjustment: Cultural involvements and psychosocial functioning in Vietnamese youth. *J Cross Cult Psychol*, 30:15–31.
- Nicolas G, Arntz DL, Hirsch B, Schmiedigen A (2009) Cultural adaptation of a group treatment for Haitian American adolescents. *Prof Psychol Res Pract*, 40:378-384.
- Obasi EM, Leong FTL (2009) Psychological distress, acculturation, and mental health-seeking attitudes among people of African descent in the United States: A preliminary investigation. *J Couns Psychol*, 56:227– 238.
- Ones DS, Viswesvaran C (1999) Relative importance of personality dimensions for expatriate selection: A policy capturing study. *Hum Perform*, 12:275–294.
- Oppedal B, Roysamb E, Sam DL (2004) The effect of acculturation and social support on change in mental health among young immigrants. *Int J Behav Dev*, 28:481–494.
- Organista KC (2009) Latino clinical perspective on Montalvo's ethnoracial gap in clinical practice with Latinos. *Clin Soc Work J*, 37:287–293.
- Öztuna Ş, Kıssal A (2023) Halk sağlığı bakışıyla göçün ruh sağlığına etkileri. *TOGÜ Sağlık Bilimleri Dergisi*, 3:228-245.
- Perez LG, Elder JP, Haughton J, Martinez ME, Arredondo EM (2018) Socio-demographic moderators of associations between psychological factors and Latinas' breast cancer-screening behaviors. *J Immigr Minor Health*, 20:823–830.
- Phinney JS (1989) Stages of ethnic identity development in minority group adolescents. *J Early Adolesc*, 9:34–49.

- Phinney JS (1992) The multigroup ethnic identity measure: A new scale for use with diverse groups. *J Adolesc Res*, 7:156–176.
- Phinney JS, Horenczyk G, Liebkind K, Vedder P (2001) Ethnic identity, immigration, and well-being: An interactional perspective. *J Soc Issues*, 57:493–510.
- Reder, M. (2014) Gender identity, ethnic identity, and self-esteem in Latino adolescent males (Master's thesis). San Luis, CA, California Polytechnic State University.
- Redmond G, Huynh J, Maurici V (2018) How big is the gap in wellbeing between marginalized and non-marginalized young people as they approach adolescence? Evidence from a national survey of 9–14 Year old Australians. *Child Indic Res*, 11:459–485.
- Roberts RE, Chen YW (1995) Depressive symptoms and suicidal ideation among Mexican-Origin and Anglo adolescents. *J Am Acad Child Adolesc Psychiatry*, 34:81–90.
- Rodriguez J, Radjack R, Moro MR, Lachal J (2022) Migrant adolescents' experience of depression as they, their parents, and their health-care professionals describe it: A systematic review and qualitative meta-synthesis. *Eur Child Adolesc Psychiatry*, 33:1–19.
- Romero AJ, Roberts RE (2003) Stress within a bicultural context for adolescents of Mexican descent. *Cultur Divers Ethnic Minor Psychol*, 9:171–184.
- Rotherham MJ, Phinney JS (1987) Introduction: Definitions and Perspectives in the Study of Children's Ethnic Socialization. Newbury Park, CA, Sage.
- Ryabichenko T, Lebedeva N (2017) Motivation for ethno-cultural continuity as a predictor of acculturation and adaptation in two generations of Latvian Russians. *J Cross Cult Psychol*, 48:682–697.
- Ryder AG, Alden LE, Paulhus DL (2000) Is acculturation unidimensional or bidimensional? A head-to-head comparison in the prediction of personality, self-identity, and adjustment. *J Pers Soc Psychol*, 79:49–65.
- Sam DL, Berry JW (1995) Acculturative stress among young immigrants in Norway. *Scand J Psychol*, 36:10–24.
- Sam DL, Berry JW (2010) Acculturation: When individuals and groups of different cultural backgrounds meet. *Perspect Psychol Sci*, 5:472–481.
- Samaniego RY, Gonzales NA (1999) Multiple mediators of the effects of acculturation status on delinquency for Mexican American adolescents. *Am J Community Psychol*, 27:189–210.
- Schmitz PG (1994) Acculturation and adaptation processes among immigrants in Germany. In *Journeys Into Cross-Cultural Psychology* (Eds AM Bouvy, FJR van de Vijver, P Boski, PG Schmitz): 142–157. Lisse, Swets & Zeitlinger.
- Schwartz SJ, Zamboanga BL, Jarvis LH (2007) Ethnic identity and acculturation in Hispanic early adolescents: Mediated relationships to academic grades, prosocial behaviors, and externalizing symptoms. *Cultur Divers Ethnic Minor Psychol*, 13:364–373.
- Szapocznik J, Kurtine W, Fernandez T (1980) Bicultural involvement and adjustment in Hispanic-American youths. *Int J Intercult Relat*, 4:353–365.
- Tajfel H (1981) *Human Groups and Social Categories*. New York, NY, Cambridge University Press.
- Tajfel H, Turner JC (1979) *An Integrative Theory of Intergroup Conflict*. Monterey, CA, Brooks/Cole.
- Taycan O, Uygun E, Karabulut E (2020) Göç ve toplum ruh sağlığı: Arafta kalan yaşamlar. *Toplum ve Hekim*, 35:188–204.
- Theron L, Cameron CA, Didkowsky N, Lau C, Liebenberg L, Ungar M (2011) A "day in the lives" of four resilient youths: Cultural roots of resilience. *Youth Soc*, 43:799–818.
- Triandis HC (1989) The self and social behavior in differing cultural contexts. *Psychol Rev*, 96:506–520.
- Tyrer RA, Fazel M (2014) School and community-based interventions for refugee and asylum-seeking children: A systematic review. *PLoS One*, 24:9e89359.
- Ugurlu N, Akca L, Acaturk C (2016) An art therapy intervention for symptoms of posttraumatic stress, depression and anxiety among Syrian refugee children. *Vulnerable Child Youth Stud*, 11:89–102.
- Umaña-Taylor AJ (2004) Ethnic identity and self-esteem: Examining the role of social context. *J Adolesc*, 27:39–146.
- Umaña-Taylor AJ, Diversi M, Fine MA (2002) Ethnic identity and self-esteem of Latino adolescents: Distinctions among the Latino populations. *J Adolesc Res*, 17:303–327.
- Umaña-Taylor AJ, Shin N (2007) An examination of the Ethnic Identity Scale with diverse populations: Exploring variation by ethnicity and geography. *Cultur Divers Ethnic Minor Psychol*, 13:178–186.
- van der Zee K, Atsma N, Brodbeck F (2004) The influence of social identity and personality on outcomes of cultural diversity in teams. *J Cross Cult Psychol*, 35:283–303.
- van Oudenhoven JP, Mol S, van der Zee KI (2003) Study of the adjustment of Western expatriates in Taiwan ROC with the multicultural personality questionnaire. *Asian J Soc Psychol*, 6:159–170.
- Vedder P, Sam DL, Liebkind, K (2007) The acculturation and adaptation of Turkish adolescents in North-Western Europe. *Appl Dev Sci*, 11:126–136.
- Vega WA, Gil A (1998) *Drug Use and Ethnicity in Early Adolescence*. New York, Plenum Press.
- Verkuyten M (2018) *The Social Psychology of Ethnic Identity*, 2nd ed. Abingdon, UK, Routledge.
- Ward C, Leong CH, Low M (2004) Personality and sojourner adjustment: An exploration of the Big Five and the cultural fit proposition. *J Cross Cult Psychol*, 2:137–151.

- Weine S, Feetham S, Kulauzovic Y, Knafl K, Besic S, Klebic A et al. (2006) A family beliefs framework for socially and culturally specific preventive interventions with refugee youths and families. *Am J Orthopsychiatr*, 76:1-9.
- White CL, Burke PJ (1987) Ethnic role identity among black and white college students: An interactionist approach. *Sociol Perspect*, 30:310-331.
- Wilson AR, Leaper C (2016) Bridging multidimensional models of ethnic-racial and gender identity among ethnically diverse emerging adults. *J Youth Adolesc*, 45:1614-1637.
- Wong-Rieger D, Quintana D (1987) Comparative acculturation of Southeast Asian and Hispanic immigrants and sojourners. *J Cross Cult Psychol*, 18:345-362.
- Ye J (2006) Traditional and online support networks in the cross-cultural adaptation of Chinese international students in the United States. *J Comput Mediat Commun*, 11:863-876.
- Yeh C, Inose M (2002) Difficulties and coping strategies of Chinese, Japanese, and Korean immigrant students. *Adolescence*, 37:69-82.
- Yohani S (2008) Creating an ecology of hope: Arts-based interventions with refugee children. *Child Adolesc Soc Work J*, 25:309-323.
- Yu P, Berryman D (1996) The relationship among self-esteem, acculturation and recreation participation of recently arrived Chinese immigrant adolescents. *J Leis Res*, 28:251-273.
- Yuen NY, Nahulu LB, Hishinuma ES, Miyamoto RH (2000) Cultural identification and attempted suicide in native Hawaiian adolescents. *J Am Acad Child Adolesc Psychiatry*, 39:360-367.

Yazarların Katkıları: Çalışmaya önemli bir bilimsel katkı sağlandığı ve makalenin hazırlanmasında veya gözden geçirilmesinde yardımcı olduğu tüm yazar(lar) tarafından beyan edilmiştir.

Danışman Değerlendirmesi: Dış bağımsız

Çıkar Çatışması: Çıkar çatışması bildirilmemiştir.

Finansal Destek: Bu çalışma için finansal destek alındığı beyan edilmemiştir.

Authors Contributions: The author(s) have declared that they have made a significant scientific contribution to the study and have assisted in the preparation or revision of the manuscript

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: No conflict of interest was declared.

Financial Disclosure: No financial support was declared for this study.